

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ І СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ**



**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕНЬ
У ГАЛУЗІ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ І СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ**

**МАТЕРІАЛИ МІЖВУЗІВСЬКОЇ ДИСТАНЦІЙНОЇ
СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
27 ТРАВНЯ 2020 РОКУ**

ХАРКІВ – 2020

УДК 37.013.42
ББК 74.60
А 43

За редакцією
доктора педагогічних наук, професора,
завідувача кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди
Васильєвої Марини Петрівни

Актуальні проблеми досліджень у галузі соціальної педагогіки і соціальної роботи: матеріали міжвузівської дистанційної студентської науково-практичної конференції 27 травня 2020 року / за ред. М.П. Васильєвої. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2020. 129 с.

Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (протокол № 3 від 12.05. 2020 р.).

© Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, 2020.
© Кафедра соціальної роботи і соціальної педагогіки, 2020.
© Васильєва М.П., 2020.

Ларіна Е.Р., Василенко О.М. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ПРОФОРІЕНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ У ЦЕНТРАХ ЗАЙНЯТОСТІ.....	47
Літвиненко Ю.С. ГОТОВНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ДО ПЕРВИННОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	53
Пластун Т.І. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ-СИРИТ В УМОВАХ ПРИЙОМНОЇ СІМ'Ї.....	58
Попова В.В. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ПРОФІЛАКТИКИ ДЕЗАДАПТАЦІЇ ДОШКІЛЬНИКІВ У СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ЗАКЛАДАХ.....	63
Сех М.І., Романова І.А. ГОТОВНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА ДО РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ В УМОВАХ БЛАГОДІЙНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ.....	67
Тепляк А.М. КОМПЕТЕНТНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА ДЛЯ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ В ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ.....	75
Шерстньова М.С. КОМПЕТЕНТНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ДЛЯ РОБОТИ З ПРОФІЛАКТИКИ ВЖИВАННЯ НАРКОТИЧНИХ РЕЧОВИН ПІДЛІТКАМИ У ЗАКЛАДІ ОСВІТИ.....	80
ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	85
Алексєєва Н.І. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ З ПРОФІЛАКТИКИ АЛКОГОЛІЗМУ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ.....	85
Артюшенко В.В. РОЛЬ ЕТНОПЕДАГОГІЧНИХ ЗАСОБІВ У СОЦІАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ ПІДЛІТКІВ.....	87
Батрак А.С. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ З ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	88

7. Наказ Мон України «Про затвердження Стандарту вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти» від 24.04.2019 р. №557.

8. Освітньо-професійна програма «Соціальна педагогіка». URL: http://smc.hnpu.edu.ua/files/osvitni_programy/Socialna_pedagogika_onovlenno.pdf

9. Пейн М. Община как основа социальной политики и социальной идеи. *Взаимосвязь социальной работы и социальной политики*. М.: Аспект Прессе, 1997. С. 44–62.

10. Романова І. А. Культура інтелектуальної діяльності людей похилого віку. *Педагогізація соціального середовища в роботі з різними соціальними суб'єктами*: матеріали науково-практичної конференції, 22 листопада 2016. Х.: ХНПУ імені Г. С. Сковороди. 105 с. С. 19-20.

11. Ромм М.В., Ромм Т.А. Теория социальной работы: учебное пособие. Новосибирск, 1999. 64 с.

Шерстньова М.С.

КОМПЕТЕНТНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ДЛЯ РОБОТИ З ПРОФІЛАКТИКИ ВЖИВАННЯ НАРКОТИЧНИХ РЕЧОВИН ПІДЛІТКАМИ У ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент І.А. Романова

Анотація. У статті охарактеризовано зміст компетентностей, якими має володіти соціальний працівник для проведення профілактики вживання наркотичних речовин підлітками. Узагальнення здійснено на основі аналізу Державного стандарту соціальної послуги профілактики, Етичного кодексу соціальних працівників, Стандарту підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 231 «Соціальна робота», посадової інструкції соціального педагога закладу освіти. Визначений зміст компетентностей має скласти основу для наповнення освітніх компонентів освітніх програм підготовки здобувачів зі спеціальності 231 «Соціальна робота» для забезпечення необхідного рівня професіоналізму щодо здійснення профілактики вживання наркотичних речовин підлітками.

Ключові слова: *профілактика, попередження вживання наркотичних речовин, підлітки, заклад освіти, соціальний педагог, компетентності.*

Sherstneva M.S. Social Pedagogues' Competences for working on prevention of drug use by teenagers in an educational institution

Annotation. The article describes the content of competencies that a social pedagogue should have to prevent drug use by teenagers. The generalization was made on the basis of the analysis of the State standard of social service of prevention,

the Code of Ethics of social workers, the Standard of preparation of students of the first (bachelor's) level of higher education in specialty 231 "Social work", the job description of the social pedagogue. The defined content of competencies should form the basis for filling the educational components of educational programs for students in specialty 231 "Social Work" to ensure the necessary level of professionalism in the prevention of drug use by teenagers.

***Keywords:** prevention, drug prevention, teenagers, educational institution, social pedagogue, competencies.*

Постановка проблеми. Одним із важливих напрямів професійної освіти у сучасних умовах визнано підготовку майбутніх фахівців соціальної сфери, які зможуть надавати кваліфіковану допомогу в профілактиці наркотичної залежності підлітків, забезпечуючи запобігання появи схильностей до вживання наркотичних речовин, шляхом створення системи стійких переконань і вмінь, які допоможуть підліткам протистояти негативному впливу осіб, які вживають або вербують до вживання наркотичних речовин.

Затвердження Стандартів підготовки здобувачів першого (бакалаврського) і другого (магістерського) рівнів вищої освіти зі спеціальності 231 «Соціальна робота» визначило мінімальний перелік компетентностей, якими має володіти соціальний працівник. Для результативної соціально-виховної й профілактичної діяльності зміст освітньої програми повинен постійно оновлюватися згідно з трансформаціями у сучасних реаліях та інноваційними змінами у сфері соціальної підтримки і допомоги, орієнтуючись на визначені результати професійної підготовки соціальних працівників щодо діяльності у цьому напрямі. Деталізація змісту компетентностей, якими має володіти соціальний працівник для проведення профілактики вживання наркотичних речовин підлітками, сприятиме більш чіткому структуруванню змісту освітніх компонентів, які забезпечують підготовку майбутніх фахівців соціальної галузі до цього напрямку роботи.

Аналіз наукових здобутків. Проблема здійснення профілактичної соціально-педагогічної діяльності широко вивчається науковцями. Зокрема, питання організації взаємодії соціальних педагогів зі старшими підлітками, що мають прояви адиктивної поведінки, розкрито в дослідженнях Л. Анісімова, О. Балакіревої, М. Малькової, Н. Пихтіної та ін.; застосування технологій профілактики й корекції адиктивної поведінки підлітків у діяльності психолога і соціального педагога закладу загальної середньої освіти представлено в працях С. Березіна, В. Оржеховської, Ю. Чернецької та ін.; стратегії формування здорового способу життя учнів визначено О. Вакуленко, Л. Ващенко, Ю. Галустян, С. Кириленко, І. Пешою та ін.; готовність спеціалістів до профілактичної роботи зі старшокласниками охарактеризовано М. Ковальчук, О. Макєвою, О. Пилипенко, Н. Синюк, В. Чернишовою та ін. Разом з цим визначається дефіцит наукових розробок із проблеми підготовки майбутніх соціальних педагогів і працівників до профілактики вживання наркотичних речовин неповнолітніми.

Метою статті є деталізація змісту компетентностей, якими має володіти соціальний працівник для проведення профілактики вживання наркотичних речовин підлітками.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для цілей нашого дослідження необхідно звернутися до Державного стандарту соціальної послуги профілактики, яким визначають зміст, обсяг, умови та порядок надання послуги [3]; Етичного кодексу спеціалістів із соціальної роботи України [4], який «створює єдину моральну основу професійної діяльності; забезпечує адекватну професії етичну регламентацію; слугує базовим критерієм для визначення професійної придатності спеціалістів; стандартизує поведінку спеціалістів на основі єдиних етичних вимог; забезпечує етичність поведінки і дій соціальних працівників, професіональних колективів та служб та ін.» [6]; Стандартів підготовки здобувачів першого (бакалаврського) [9] і другого (магістерського) [8] рівнів вищої освіти зі спеціальності 231 «Соціальна робота», якими закріплюються «сукупність вимог до змісту та результатів освітньої діяльності закладу вищої освіти за кожним рівнем вищої освіти в межах кожної спеціальності» [7].

Враховуючи що «послуга соціальної профілактики - комплекс заходів, що здійснюються суб'єктом, який надає соціальні послуги, спрямований на попередження, обмеження та зупинення негативних соціальних і особистісних (поведінкових) явищ та їх наслідків у соціальному середовищі та реалізується за допомогою різних інструментів впливу соціального, юридичного, педагогічного, психологічного характеру» [3], виділяють первинну, вторинну й третинну соціальну профілактику залежно від ступеня розвитку проблеми. На рівні закладів освіти соціальними педагогами здійснюється здебільшого перший вид профілактики, тобто послуга первинної соціальної профілактики надається, якщо проблема вживання наркотичних речовин у підлітків не сформована. Як правило, робота здійснюється на рівні групи.

Першим етапом профілактичної роботи виступає діагностичний, для проведення якого в соціального педагога має бути сформована здатність використовувати методи соціальної діагностики у процесі оцінювання психолого-медико-педагогічних особливостей учнів, їх мікросередовища, умов проживання, виявлення інтересів, потреб, труднощів і проблем, конфліктних ситуацій, відхилень у поведінці дітей, ресурсів, які можуть бути використані в процесі розв'язання виявлених соціально-педагогічних проблем. Соціальний педагог має володіти специфічними знаннями про віктимологію підліткового віку та його психо-емоціональні особливості; основні передумови початку вживання підлітками наркотичних речовин; етапи і механізми формування залежності від психоактивних речовин; основні шляхи психологічного (інколи і фізичного) впливу вербувальників у процесі своєї роботи; особливості поведінки наркозалежних осіб тощо.

За результатами діагностичного етапу складається план заходів соціальної профілактики в закладі освіти, орієнтуючись на психолого-вікові особливості дітей. На основі Державного стандарту соціальної послуги

профілактики і Стандарту підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 231 «Соціальна робота» можна визначити, що в соціального педагога має бути сформована здатність використовувати методи профілактики для запобігання можливих відхилень у психічному розвитку, порушень поведінки, міжособистісних стосунків, для розв'язання конфліктів, попередження соціальних ризиків та складних життєвих обставин, що передбачає: 1) організацію навчання та просвіту щодо формування та утвердження цінностей здоров'я, розвитку навичок піклування про власне здоров'я; попередження виникнення девіантної поведінки та правопорушень; інформування про шляхи попередження негативних явищ та раннє виявлення причин та умов, які можуть призвести до розвитку проблеми вживання наркотичних речовин, алкоголю, тютюнопаління, а також виникнення різних видів залежностей; 2) мотивування учнів до збереження та зміцнення здоров'я, до використання безпечних поведінкових практик; формування життєвої перспективи та умінь прогнозування власної поведінки з оцінкою її наслідків та впливу на побудовані життєві стратегії; формування відповідальної поведінки; гармонізація почуттів та відповідно поведінкового їх вираження шляхом формування навичок рефлексії, адекватного вияву емоцій, самоконтролю тощо; 3) залучення до волонтерства, суспільно-корисної діяльності; 4) організацію дозвілля, творчих, спортивних та культурно-масових заходів.

Н. Синюк, досліджуючи питання про особливості підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики вживання підлітками наркогенних речовин, визначає, що соціальному педагогу необхідно оволодіти мистецтвом виховання, конкретними педагогічними методами, насамперед методами виховання, серед яких методи формування свідомості особистості, методи організації діяльності, спілкування та формування позитивного досвіду суспільної поведінки (привчання, тренування, педагогічна вимога, громадська думка, створення виховуючих ситуацій, метод прогнозування), методи стимулювання діяльності і поведінки (гра, змагання, заохочення, покарання), методи самовиховання (самопізнання, самостановлення, саморегуляція) [11, с.229].

Для проведення заходів соціальної профілактики соціальний педагог має вміння визначати зміст співпраці з організаціями-партнерами з соціальної роботи, залучати інших спеціалістів, зокрема, психологів, реабілітологів, юристів, медичних працівників або осіб, які пройшли відповідне навчання.

Серед найбільш поширених форм соціальної профілактики, які мають бути в арсеналі соціального педагога щодо попередження вживання наркотичних речовин: соціальна реклама, інформаційно-освітні матеріали, лекції, відеолекторії, бесіди (групові та індивідуальні), дебати, тренінги, форум-театр, масові заходи/акції, квести, арт-терапевтичні методики тощо.

Для проведення соціальної профілактики має бути сформована також ціла низка особистісних якостей, які визначають можливість здійснення професійної діяльності згідно Етичного кодексу соціальних працівників: моральні якості (справедливість, тактовність, терпимість, толерантність, емпатія), високий

рівень комунікабельності [1; 2], об'єктивність, уважність і спостережливість тощо. Окрім того, необхідною є сформована психологічна готовність до роботи у кризових ситуаціях, психологічна стійкість, готовність до психологічного тиску з боку осіб з девіантною (частіше, навіть, делінквентною) поведінкою.

Висновки. Підготовка фахівця соціальної галузі до профілактики вживання наркотичних речовин молоді передбачає формування цілої низки загальних і фахових компетентностей. Визначений у дослідженні зміст цих компетентностей має скласти основу для наповнення освітніх компонентів освітніх програм підготовки здобувачів для забезпечення необхідного рівня професіоналізму щодо визначеного напрямку діяльності.

Перспективи подальших досліджень. Аналіз освітніх програм підготовки фахівців соціальної галузі у закладах вищої освіти для визначення найбільш перспективних з підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до профілактики вживання наркотичних речовин молоддю.

Список використаних джерел:

1. Василенко О.М. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до консультативної діяльності. *Інноваційна педагогіка*. 2019. №16. Т.2. С.79-83.
2. Васильєва М.П. Роль комунікативної компетентності в професійній діяльності фахівців освітньої галузі. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2017. № 56-57. С.132-137.
3. Державний стандарт соціальної послуги профілактики (Наказ МСП України №912 від 10.08.2015р.)
4. Етичний кодекс спеціалістів із соціальної роботи України. *Соціальна політика і соціальна робота*. 2003. №1. С.16-22.
5. Закон України «Про соціальні послуги». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2019, № 18, ст.73.
6. Кулініченко В.Л., Боярський А.М. Етичний кодекс у просторі кодексової культури соціальної роботи. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право: збірник наукових праць*. 2009. № 4. С. 95–98.
7. Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти (Наказ МОН України від 21.12.2017 р. №1648).
8. Наказ Мон України «Про затвердження Стандарту вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота» для другого (магістерського) рівня вищої освіти» від 24.04.2019 р. №556.
9. Наказ Мон України «Про затвердження Стандарту вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти» від 24.04.2019 р. №557.
10. Посадова інструкція соціального педагога закладу освіти. URL: <https://vseosvita.ua/library/posadova-instrukcia-socialnogo-pedagoga-zakladu-osviti-71820.html>
11. Синюк Н.В. Особливості підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики вживання підлітками наркотичних речовин. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2013. №2(8). С.228-231.